
НИКОЛАЙ НОСОВ

**БИЛМАСВОЙ
ҚУЁШ ШАҲРИДА**

Биринчи боб

БИЛМАСВОЙНИНГ ОРЗУСИ

«Билмасвой билан дўстларининг бошидан кечирганлари» деган китобни, эҳтимол баъзи бир китобхонлар ўқишгандир. Бу китобда миттивойлар билан миттиойлар яшайдиган жой тўғрисида, бошқача қилиб айтганда, афсонавий миттилар мамлакати ҳақида ҳикоя қилинган эди. Шунақа митти-пакана болалардан бири Билмасвой эди. У Гулзор шаҳрининг Чучмома кўчасида Билағон, Шошқалоқ, Довдир, механиклар Мурватвой ва Тузатвой, музиқачи Машшоқвой, рассом Бўёқвой, доктор Дорижонга ўхшаган бирталай дўстлари билан яшарди. Яна бу китобда Билмасвой билан шерикларининг ҳаво пуфагида учишгани, Яшил шаҳарда, Варракхона шаҳрида бўлишгани, у ерларда кўп нарса кўриб, талай нарсаларни ўрганишгани ёзилган. Уз шаҳарларига қайтиб келгандан кейин, Билағон билан унинг дўстлари Бодринг дарёсига Яшил шаҳардаги каби кўприк ясашга киришдилар, шаҳар ичига эса қамиш водопровод ва фавворалар қура бошлашди.

Бу ишларни қилишдан олдин улар шаҳар кўчаларига электр чироқлари ўрнатишди, бир-бирлари билан уй ичида туриб гаплашиш учун телефон ўтказишди. Мурватвой билан Тузатвой Билағон раҳбарлигида киноларни, театр томошаларини уйда ўтириб бемалол кўриш учун телевизор ҳам ясашди.

Саёҳатдан қайтгандан кейин Билмасвойнинг анча эси кириб қолганлиги ҳаммага маълум. У ёзадиган, ўқийдиган бўлди. Тил қоидаларини ҳам, ҳисобни ҳам ўқиб, ўрганиб олди, масалалар ечадиган бўлиб қолди. У қизиқчилик қилиб физика-музика деб атайдиган фанни ҳам ўқимоқчи бўлувди-ю, аммо иш шунга келганда, ўқишдан айниб қолди. Миттилар мамлакатади бунақа гаплар тез-тез бўлиб туради. Уларнинг баъзи бири бошимга тоғ ағдарилса ҳам шуни бажараман деб, бир қоп ваъда беради-да, уч-тўрт кун қаттиқ уриниб, кейин аста-секин ялқовлиги туга бошлайди.

Билмасвойни ҳеч ким тузалмайдиган ялқов бола демайди, албатта. Ростини айтганда, уни тўғри йўлдан тойган бола деса бўлади. Билмасвой ўқишга киришгандаги кунбўйи китобдан

бош кўтармасди. Аммо у энг зарур китобларни ўқимас, балки қизиқ эртақларни ўқигани-ўқиган эди. Эртақларни ўқий бошлагандан кейин ишни батамом йиғиштириб қўярди-да, хаёл дарёсига шўнғиб кетди. У эртақларни ҳаддан ташқари яхши кўрадиган Тугмачахон деган қизалоқ билан дўстлашиб қолди. Билмасвой билан Тугмачахон иккалови бирор овлоқ жойга борволиб, кўринмас қалпоқ, учар гилам, тез юрар этиклар, кумуш идишлар, ажойиб олмалар, сеҳрли таёқчалар, ялмоғиз ва жодугарлар, яхши ва ёмон сеҳргарлар ҳақидаги турли мўъжизаларни ўйлашарди. Бир-бирига ҳадеб эртақ айтишгани-айтишган эди. Аммо уларнинг энг яхши кўрган машғулооти — кўринмас қалпоқ яхшими, ўзи чалинадиган чолғу яхшими, учар гиламми ёки тез юрар этикми, деб баҳслашиш эди. Улар шундай қизғин баҳслашишардики, баъзан тортишувлари жанжал билан тугарди.

Бир марта улар сурункасига икки кун баҳслашишди. Билмасвой сеҳрли таёқчанинг яхши эканини, эгаси нима хоҳласа, шуни қила олишини Тугмачахонга исбот қилиб берди. У сеҳрли таёқчанинг эгаси: «Кўринмас қалпоқчам ёки тез юрар этикчам бўлишини истайман», деб сеҳрли таёқчасини силкитса борми, ҳаммаси тап-тайёр бўлади, қолади», — деди.

Билмасвой, энг муҳими, кимнинг сеҳрли таёқчаси бўлса, у ҳамма нарсани оппа-осон ўрганиб олиши мумкинлигини, ўқиб ўтиришнинг ҳам ҳожати йўқлигини, агар у таёқчасини шундоқ силкитиб: «Арифметика ёки француз тилини билмоқчиман», — деса бўлгани, у ўша заҳоти арифметикани билиб, француз тилида гаплаша беришини айтди.

Бу суҳбатдан кейин Билмасвойнинг ўзи худди сеҳрланиб қолгандай бўлиб юрди. Кўпинча кечалари уйғониб кетиб, ўрнига ўтирволарди-да, ўзича алланималарни гўлдирар ва қўлини силкитарди. Гўё у сеҳрли таёқчани силкитаётгандай бўларди. Доктор Дорижон Билмасвойнинг ноҳўя қилиқ чиқарганини пайқаб қолди-да, агар бунақа томошангни йиғиштирмасанг, каравотга арқон билан боғлаб қўяман ва тунда сурги дори ичираман, деди. Билмасвой сургидан қўрқиб тинчиб қолди.

Бир куни Билмасвой Тугмачахон билан дарё бўйида учрашиб қолди. Атрофда кўм-кўк бодринглар ўсиб ётарди. Улар катта бир бодринг устига ўтириб олишди. Офтоб анча баланд кўтарилиб атрофни болаб қиздирмоқда эди. Аммо Билмасвой билан Тугмачахонга иссиқ унча сезилмасди. Нега деганингизда улар ўтирган бодринг муздаккина эди, яна уларнинг тепасига ёпилган бодринг япроқчалари каттакон яшил соявонга ўхшаб офтоб иссиғидан сақларди. Шамол эса ўтларни аста шитирлатар, дарё устига тушган қуёш нурларини жимирлатарди. Бодринг япроқчаларининг тагидан тушиб турган, сув сатҳида жимирлаётган қуёш нурлари баргларга аллақандай сеҳрли жило бериб ялтирарди. Бундан, Билмасвой билан Тугмачахон ўтирган япроқлар остилаги ҳаво ҳам тўқинланар ва беҳисоб кўринмас

қанотчаларини силкитганга ўхшар, атроф аллақандай ғайритабий ва сеҳрли бўлиб туюларди. Аммо Билмасвой билан Тугмачахонга бунақа манзаралар ўрганиш бўлиб қолганидан, улар ҳеч қандай гўзалликни сезишмасди, бунинг устига улар ўз халлари билан банд эдилар. Тугмачахон эртақлар ҳақида суҳбатлашишни истардику-я, лекин Билмасвой нимагадир башарасини буриштириб, қовоғини солиб, жим ўтирарди. Шунинг учун Тугмачахон гапиришга ботинмади. Ниҳоят, у чидаёлмай сўради:

— Нега бунча тумтайиб олдинг, сенга нима бўлди бугун, Билмасвой? Зерикканга ўхшайсан-а?

— Менга ҳеч нарса бўлгани йўқ,— деб жавоб берди Билмасвой,— зерикарли бўлгани учун зерикяпман-да.

— Қойил қилдинг!— деб кулди Тугмачахон.— Зерикарли бўлганидан зерикармиш, сен очикроқ қилиб тушунтиргин-да, бундоқ.

— Биласанми,— деди Билмасвой қўлини пахса қилиб,— шаҳримиздаги нарсалар кўнгилдагидек эмас-да, ҳеч қандай мўъжиза, ҳеч қандай сеҳр йўқ... Эски замонлар роса қойил экан-да! Ҳар қадамда сеҳргарлар учрар, жодугарлар, ҳеч бўлмаса алвастилар дуч келар экан. Булар ҳақида эртақларда бекорга айтилмаган, ахир.

— Албатта, бекорга эмас,— деб унинг фикрига қўшилди Тугмачахон.— Аммо, сеҳргарлар фақат эски замондагина бўлган эмас. Улар ҳозир ҳам бор. Лекин у ҳар кимга ҳам учрай бермайди-да.

— Уни ким учрата олиши мумкин? Балки сен учрата оларсан?— деб масҳара қилиб сўради Билмасвой.

— Нима деяпсан ўзинг, қўй-э!— деди Тугмачахон,— менинг қўрқоқлигимни ўзинг биласан-ку, агар шу топда сеҳргар учраб қолгундай бўлса борми, қўрққанамдан гинг деёлмасам керак. Сен бўлсанг, сеҳргар билан бемалол гаплаша олардинг, нега деганда, сен жуда ботирсан.

— Албатта, мен ботирман,— деб тасдиқлади Билмасвой.— Аммо нима учундир менга ҳалигача бирорта ҳам сеҳргар дуч келгани йўқ.

— Бунинг учун фақат ботирликнинг ўзи кифоя қилмайди-да,— деди Тугмачахон.— Мен битта эртақда ўқиганман, сеҳргарга учраш учун учта яхши ишни кетма-кет бажариш керак бўлар экан. Ана шундагина олдингга сеҳргар пайдо бўлиб, ҳамма истагингни бажарар экан.

— Сеҳрли таёқча ҳам берар эканми?

— Сеҳрли таёқча ҳам берар экан.

— Ростданми?!— деди ҳайратда қолган Билмасвой.— Сенингча, қандай ишларни яхши иш деб ҳисоблаш мумкин? Мана, мисол учун, агарда эрталаб туриб совуқ сувда совунлаб ювинсам, бу яхши иш бўлармикин?

— Албатта, яхши иш бўлади,— деди Тугмачахон,— агарда

агар бировни хафа қилишса-ю, сен хафа бўлганни ҳимоя қилсанг — булар ҳам яхши ишлардан ҳисобланади. Ҳатто, сенга битта-яримта ёрдам берса, унга раҳмат айтишинг ҳам яхши иш ҳисобланади. Чунки ҳар доим хушфезъл ва мулойим бўлиш керак-да.

— Менимча, бу ишлар унча қийинга ўхшамайди, — деди Билмасвой.

— Йўқ, бу жуда ҳам қийин, — деб унинг фикрига қарши чиқди Тугмачахон, — нега деганингда, учта яхши ишни кетма-кет бажаришинг керак. Агарда орасига жиндак ёмон иш тушиб қолса борми, ундан ҳеч нима чиқмай, ишни яна бошидан бошлашга тўғри келади. Шуниси ҳам борки, у иш ҳақиқатан яхши иш бўлиши учун уни ўз шахсий манфаатинг учун эмас, балки самимий, беғараз бажаришинг керак.

— Бу турган гап, албатта, — деб қўшилди Билмасвой, — ўз манфаатингни ўйлаб қилган ишинг қандай қилиб яхши иш ҳисобланарди, дейсан! Агарда шу гапларинг рост бўлса-чи, мен бугун дам оламан-да, эртадан яхши ишлар қила бошлайман. Ундан кейин сеҳрли таёқча бизнинг қўлимизда бўлади! Яшасин!

Иккинчи боб

БИЛМАСВОЙНИНГ ЯХШИ ИШЛАР ҚИЛГАНИ

Эртаси куни Билмасвой вақтлироқ уйғонди-да, яхши ишлар қилишга киришди. Энг аввал турган заҳотиёқ совуқ сувда роса совунлаб ювинди, тишини яхшилаб ювди.

— Мана энди битта яхши иш тайёр! — деди у ўз-ўзига, артинаётиб.

Унинг ойна олдида айланишиб юрганини Шошқалоқ кўриб қолди:

— Жуда соз, жуда соз! Беҳад чиройли бўлиб кетибсан! — деди у.

— Ҳа, сендан чиройлиман! — деб жавоб берди Билмасвой.

— Албатта, сеникига ўхшаган чиройли башарани қидириб топиш қийин.

— Нима, нима? Башара дедингми? Менинг башарамними? — Билмасвойнинг газаби қайнаб кетиб, қўлидаги сочиқ билан Шошқалоқнинг елкасига солиб қолди.

Шошқалоқ бўлса қўлини силтаганича Билмасвойнинг олди-дан ура қочди.

— Сеними, ярамас Шошқалоқ! — деб бақириб қолди Билмасвой унинг кетидан. — Сени деб яхши ишим ҳам чиппакка чиқди!

Шошқалоқдан аччиқланиб, уни сочиқ билан ургани учун ҳақикатан ҳам яхши иши чиппакка чиккан эди. Бу ўринда Бил-

масвой, турган гап, ёмон иш қилди, энди ишни бошқатдан бошлаши керак бўлади.

Билмасвой ўзини бир оз босиб олганидан кейин, тагин қандай яхши иш қилишни ўйлади. Аммо калласига дурустроқ фикр келмади. Нонушта пайтигача ҳеч нарса ўйлаб тополмади. Лекин, нонуштадан кейин калласи сал тузукроқ ишлай бошлади. Доктор Дорижоннинг ҳовончада ниманидир туйиб дори тайёрлаётганини кўрган Билмасвой унга:

— Дорижон, сен доим ишлайсан, бошқаларга ёрдамлашасан, сенга бўлса ҳеч ким ёрдам бермайди, кел, дорингни мен туйиб берақолай, — деди.

— Майли, — деб рози бўлди Дорижон. — Менга ёрдамлашмоқчи бўлганинг жуда яхши. Ҳаммамиз бир-биримизга ёрдам беришимиз керак.

У ҳовончани Билмасвойга берди, Билмасвой дори туя бошлади. Дорижон эса кукундан дори тайёрлади. Билмасвой ишга қизиқиб кетганидан дорини керагидан ортиқча туйиб юборибди.

У ўзича: «Ҳечқиси йўқ, бу зиён қилмайди. Энг муҳими, мен яхши иш қилдим», деб ўйлади.

Агарда Билмасвой шу орада Шарбатжон билан Бўғирсоқни кўриб қолмаганда эди, иш ростдан ҳам кўнгилдагидай тамом бўларди.

— Билмасвойни қара, — деди Бўғирсоқ, — у ҳам доктор бўлмоқчи шекилли. Одамларни даволай бошласа, роса ғалати бўларди-да!

— Йўқ, у эҳтимол, менга сурги дори бермасин деб, Дорижонни авраётгандир, — деди Шарбатжон.

Уларнинг масхара қилаётганини пайқаб қолган Билмасвой Шарбатжонга ҳовончани ўқталиб қолди:

— Эй, сен, Шарбатжон, оғзингни юм, бўлмаса ҳовонча билан тушираман! — деди у.

— Тўхта! Тўхта! — деб бақириб қолди Дорижон.

У Билмасвойнинг қўлидан ҳовончани тортиб олмоқчи бўлганди, Билмасвой бермади. Улар уришиб кетишди. Жанжал орасида Дорижоннинг оёғи столчага илиниб, стол ағдарилиб тушди. Туйилган дориларнинг ҳаммаси полга тўкилиб кетди. Дона-дона хапдорилар ҳар ёққа думалаб кетишди. Дорижон Билмасвойнинг қўлидан ҳовончани зўрға тортиб олди-да:

— Жўна бу ердан, ярамас. Иккинчи турқингни кўрмайин. Қанча дори бекорга кетди, — деди.

— Хаҳ, сеними, ярамас Шарбат, — деб сўкинди Билмасвой. — Қўлимга тушарсан ҳали, сенга кўрсатиб қўяман. Шундай яхши ишим бекорга кетди-я.

Чиндан ҳам унинг яхши иши бекорга кетди, ҳатто у бу сафар яхши ишини охирига ҳам етказа олмади.

Бутун кун шундай ўтди. Билмасвой қанча уринмасин, учта

лолмади. У эндигина бирор яхши иш қилганда орқасидан ёмон иш қилиб қўяр, баъзан эса яхши ишни бошламасданоқ бирон чатоғи чиқиб қоларди.

Кечаси Билмасвой аллавақтгача ухламай, нега бунақа бўлаётганини ўйлади. У ўзининг шунчалик муваффақиятсизликка учрашига хулқ-атворининг қўполлиги сабаб бўлаётганини аста-секин тушунди.

Агарда Билмасвойга битта-яримта ҳазиллашгундай бўлса, енгил-елпи камчилигини кўрсатса, у хафа бўлиб бақирар, ҳатто жан-жаллашишдан ҳам қайтмасди.

«Майли, ҳечқиси йўқ, — деб ўзини-ўзи юпатди Билмасвой. — Энди эртадан бошлаб мулойим бўламан, ундан кейин ҳамма иш жойида бўлади».

Эртасига Билмасвой чиндан ҳам қайта туғилгандай бўлди. У жуда сертакаллуф, мулойим бўлиб қолди, битта-яримтага му-рожаат қилса, албатта «бемалол бўлса» сўзини қўшиб айтадиган бўлди, ундан ҳеч ким бундай сўзни эшитмаганди. Яна ҳаммага хизмат қилишга, кўнглини топишга уринарди.

Ҳар доим йўқолиб қоладиган қалпоғини тополмай юрган Довдирвойни кўриб барча хоналарни қидиришиб, охири қароват тугун унга қалпоғини топиб берди. Кейин кечаги келимиши учун Дорижондан кечирим сўради-да, дори янчишсам майлими, деб илтимос қилди. Доктор Дорижон дори туйишга рухсат бер-маса ҳам, боғдан марваридгул териб келишни топширди. Чунки у марваридгулдан суяқ дори тайёрлар эди. Билмасвой бу топшириқни жон-дили билан бажарди. Кейин у овчи Уқтойнинг овга киядиган янгигина этигини яхшилаб мойлаб берди. Сўнгра навбати келмаган бўлса ҳам полни тозалади. Умуман, бирталай яхши ишлар қилиб юборди. Билмасвой доим мана ҳозир саховатли сеҳргар пайдо бўлади-да, менга сеҳрли таёқчани беради деб интизор бўлди. Аммо кеч тушиб қолса ҳам, бари бир сеҳр-гар пайдо бўлмади.

Билмасвойнинг жуда жаҳли чиқди.

— Нега мени сеҳргар келади деб алдадинг? — деди у эртаси куни Тугмачахон билан учрашиб қолиб. — Мен аҳмоқ бўлса овора бўлиб бирталай яхши ишлар қилиб юборибман, бари бир ҳеч қанақа сеҳргарни учратмадим.

— Сени алдаганим йўқ! — деб ўзини оқлай бошлади Тугмачахон. — Бу гапни эртақда ўқиганман.

— Нега бўлмаса сеҳргар келмади? — деб дўқ қилди Билмасвой. Тугмачахон елкасини қисиб:

— Сеҳргар қачон келишини ўзи билади. Эҳтимол, сенинг бажарган яхши ишинг учта эмас, озроқдир-да.

— Учта бўлмаган эмиш! — деди энсаси қотиб Билмасвой. — Учтаям гапми, ўттиз учта бўлиб кетгандир!

— Бундан чиқди, сен яхши ишларни кетма-кет бажармай, ораларида ёмонларни ҳам аралаштиргандирсан-да, — деди Туг-мачахон

— «Орасида ёмонларини»миш!— деб масхара қилди Билмасвой. У Тугмачахонга башарасини бир бужмайтирган эди, Тугмачахон чўчиб, орқага тисарилди.— Биласанми, мен кеча кунбўйи ювош бўлиб, ҳеч қанақа ёмон иш қилганим йўқ: уришмадим ҳам, сўкишмадим ҳам, мен нуқул «кечирасиз», «раҳмат», «марҳамат» деган сўзларни айтдим.

— Негадир бунақа сўзларни бугун сендан сира эшитмаётирман,— деди бошини қимирлатиб Тугмачахон.

— Мен бугунги эмас, ахир, кечаги иш ҳақида гапиряпман.

Билмасвой билан Тугмачахон нега бунақа бўлдийкин, деб ўйлай бошлашди. Уйлай-ўйлай, бирор сабаб топишолмади. Охири Тугмачахон:

— Эҳтимол, сен бу ишларни беғараз қилмагандирсан, ўз фойдангни ўйлаб қилгандирсан?— деди.

— Нега энди беғараз бўлмас экан? Нима деяпсан? Довдирвойнинг қалпоғини топишга ёрдамлашдим. Нима, у менинг қалпоғиммиди? Дорижонга марваридгул териб бердим. Бу марваридгуллардан менга нима фойда?

— Уларни нима учун тердинг?

— Ҳеч нимани билмагандай гапирасан-а? Уч марта яхши иш қилсанг сеҳрли таёқчага эга бўласан деб ўзинг айтувдинг-ку, ахир.

— Бундан чиқди, сен бу ишларнинг барчасини сеҳрли таёқчани олиш учун қилган экансан-да?

— Албатта.

— Ана кўрдингми, тағин беғараз қилганман, дейсан.

— Сеҳрли таёқчани олиш учун қилмасам, бу ишларни, қани сенингча, нима учун қилар эканман?

— Сен уларни шунчаки яхши ният билан қилаверишинг керак-да.

— Тағин қанақанги ният бўлиши мумкин!

— Эҳ, сени қара-я!— деди кулимсираб Тугмачахон.— Сеҳрли таёқча ёки бошқа бирор нарса мукофот беришлари учунгина яхшилик қилар экансан-да. Бизда ул-бул нарсага эга бўлиб қоламиз, деган умидда ёқимтойлик, ювошлик қиладиган болалар ҳам бор.

— Мен унақалардан эмасман-ку,— деди Билмасвой.— Агар керак бўлса-чи, мен текинга мулойим бўлишим мумкин. Ҳеч қанақа манфаатсиз ҳам яхши ишлар қилавераман.

Билмасвой Тугмачахон билан хайрлашиб уйига кетди. Энди у яхши ният билангина яхшилик қилишга аҳд қилди. Ҳатто, сеҳрли таёқчани ҳам хаёлига келтирмади. Аммо хаёлга келтирмаслик осонми, аслида бирор нарсани ўйламайман деб аҳд қилсанг, албатта, ўшани ўйлайверасан.

Билмасвой уйига қайтиб келгандан кейин эртақ китобларни ўқий бошлади. Деразанинг олдида милтиғини тозалаб ўтирган овчи Уктой:

— Қанақа қизиқ нарса ўқияпсан? Овозингни чиқариб ўқисанг бўларди,— деди.

Билмасвой эндигина: «Ўқинг келса ўзинг олиб ўқийқол», демоқчи эди, лекин шу заҳоти таёқчани эслаб қолиб, агар Ўқтойнинг илтимосини бажарсам яхшилик қилган бўламан, деб ўйлаб қолди.

— Ҳа, майли, қулоқ сол,— деди-да, китобни овоз чиқариб ўқий бошлади.

Овчи Ўқтой маза қилиб эшитганидан, милтиқ тозалаб зерикмади. Билмасвойнинг овоз чиқариб ўқиётганини эшитган бошқа миттилар ҳам тинглагани келишди.

— Яшавор, Билмасвой!— дейишди китобни ўқиб бўлгандан кейин улар.— Овоз чиқариб ўқишни зўр топибсан.

Мақтов Билмасвойга ёқиб тушди. Унинг бу орада сеҳрли таёқчани сира ўйламагани яна ҳам яхши бўлди.

«Агар сеҳрли таёқчани ўйламасдан китоб ўқиб беришга рози бўлганимда эди, буларни яхши ният билан қилган бўлардим, ҳозир-чи, буларни бир манфаат учун қилган бўлиб чиқаман-да», деб ўйлади Билмасвой.

Ҳар сафар шунақа бўларди, Билмасвой яхши ишлар қилганда нуқул сеҳрли таёқчани ўйлаб қолар, сеҳрли таёқчани эсидан чиқариб қўйганда эса нуқул ёмон ишлар қилиб қўярди. Гапнинг тўғриси айтганда, баъзан у сеҳрли таёқча учун қилаётганини хаёлига келтирмасдан унча-мунча кичкина яхшиликлар ҳам қилиб қўярди. Булар жуда кам бўлганидан, уни гапириб ўтирмаса ҳам бўлади.

Кун, ҳафта ва ойлари ўтиб, Билмасвой аста-секин сеҳрли таёқчадан совий бошлади ва уни борган сари жуда кам эслайдиган бўлиб қолди. Охири у: «Сеҳрли таёқчага эришиш амалга ошмайдиган орзу, чунки ҳеч қачон учта бегараз яхшиликни кетма-кет бажаролмайман», деган қарорга келди:

— Биласанми?— деди у бир кун Тугмачахонга.— Менимча, дунёда сеҳрли таёқча бўлмаса керак, қанча қилсанг яхши иш, нуқул чекасан ташвиш.

Билмасвой бу гапнинг қофияланиб келганидан, ҳатто ўзи ҳам маза қилиб кулиб юборди. Тугмачахон ҳам кулди, кейин:

— Нега бўлмаса эртақда уч марта яхши иш қилиш керак дейилибди?— деди.

— Бу эртақ-чи, баъзи бир тентак митти болалар яхши иш қилишга ўрганишсин, деган мақсадда жўрттага тўқилган бўлса керак,— деди Билмасвой.

— Бу анча маъқул гап,— деди Тугмачахон.

— Албатта маъқул гап,— деб қўшиб қўйди Билмасвой.— Майли, пушаймон эмасман. Ҳар ҳолда, бу иш менга жуда фойдали бўлди. Яхши иш қилмоқчи бўлиб юриб, ҳар куни эрталаб совуқ сувда совунлаб ювинишга ўрганиб қолдим. Ҳатто, энди бу ишдан ўзим ҳам маза қиладиган бўлдим.

БИЛМАСВОЙНИНГ ОРЗУСИ АМАЛГА ОШГАНИ

Бир куни Билмасвой уйида деразадан қараб ўтирарди. Уша куни ҳаво жуда ёмон эди. Қуёш эрталабдан бери сираям мўра-ламас, осмон кунбўйи қовоғини солиб олиб, тинмай ёмғир қуярди. Кўчага чиқиб ўйнаб бўлмасди, шунинг учун бугун Билмасвой жуда хафа эди.

Об-ҳаво Гулзор шаҳридагиларга ҳар хил таъсир қилди. Мисол учун Билағон, менинг уйда ўтириб қиладиган ишимга энг ёмон об-ҳаво ҳам, қор ва ёмғир ҳам халақит беролмайди, дерди. Доктор Дорижон бўлса, очиқ ҳаводан кўра ёмон ҳаво унга кўпроқ ёқишини айтарди, нега деганда, бунақа ҳаво болаларнинг аъзойи баданини чиниқтириб, улар касалликка кам йўлиқармиш. Шоир Гулшаний бўлса, шаррос ёмғир қўйиб турганда болохонадаги қуриган барглар устига ётволиб ёмғирнинг тунука томдаги тиринг-тирингини эшитиб ётиш роса ҳам маза бўлади, дерди. «Ташқарида ёмғир ёғмоқда, — дерди Гулшаний. — Кўчага бир қадам қўйиш ҳам маҳол, болохона илиқ, унда ўтириш маза. Қуруқ барглар ажойиб ҳид таратади, ёмғир тунука томни ноғора қилиб чалади. Бундан кўнглинг яйраб, маза қиласан-да, шеър ёзгинг келади!»

Аммо кўпчилик миттивойлар ёмғирни ёқтиришмасди. Ҳатто, битта Томчиой деган қизалоқ ёмғир ёғди дегунча, йиғлагани йиғлаган эди. Унга: «Нега ҳадеб йиғлайверасан?» — дейишса, у: — «Билмадим, ёмғир ёққанда доим йиғлайман», — дерди.

Албатта, Билмасвой Томчиойга ўхшаган кўнгли бўш йиғлоқ эмасдику-я, аммо ёмон ҳаво унинг ҳам таъбини хира қиларди. Бу сафар ҳам шунақа бўлди. У хафа бўлиб ёмғир томчиларига, ҳовлидаги гунафша ва бошқа гулларга, унинг олдида доим занжирда ётган Кўктой деган кучукка қараб ўтирарди. Кучук бўлса ҳозир уйчасига кирволиб, тумшугинигина чиқариб мўралаб ётарди.

«Бечора Кўктой! — деб ўйлади Билмасвой. — Кунбўйи занжирда ётибди, ҳатто, бемалол югуриб юролмайди, энди бўлса ёмғирдан қочиб торгина инида ётгани-ётган. Ёмғир тиниши билан бўшатиб юбориш керак, ўйнаб келсин».

Лекин ёмғир ҳадеганда тинавермади. Билмасвой ўзича, энди ёмғир сира тинмасдан доим ёғаверади, қуёш ҳам булут орқасига бекиниб, энди сира кўринмаса керак, деган хаёлга борди.

«Ҳолимиз нима кечаркин? — деб ўйлади Билмасвой. — Сув ҳаммаёқни лой қилиб юборди-ку, ахир. Бунақанги лойгарчи-

ликда на ўйнаб бўлади, на юриб. Ҳамма кўчалар лой бўлиб қолди. Уйлар, гул ва дарахтлар лойга кўмилиб кетяпти, кейин митти болалар ҳам лойга ботиб кетишади. Жуда ваҳима-ку!»

Билмасвой энди бунақа лойгарчиликда яшаш қийинлашса керак, деб ўйлаб турганида, ёмғир секин-аста тинди, шамол булутларни ҳайдади, охири офтоб ҳам мўралади. Ҳаво очилди. Бирдан атроф ёришди. Ўт ва гул япроқларида ҳали учиб кетмаган кумушранг ёмғир томчилари титраб туришарди. Гўё ҳаммаёқ шодланган ва кулганга ўхшарди.

Охири Билмасвой ширин хаёлларини тарк этди.

— Офтоб! — деб қичқирди у қуёшнинг чарақлаб турганини кўриб. — Офтоб! Офтоб!

Кейин ҳовлига югуриб чиқди.

Унинг кетидан бошқа миттивойлар ҳам югуришди. Барча қўшиқ айтиб ўйинга туша бошлади. Ҳатто, ҳавонинг қандайлиги менга бари бир деган Билағон ҳам севинганидан ҳовлининг ўр-тасида сакрарди.

Билмасвой бўлса ўша заҳотиёқ ёмғиру лойгарчиликни унутиб юборди. Гўё унга энди ҳеч қачон ҳаво булут бўлмайдигандай, офтоб ҳеч тўхтамай нур сочаверадигандай туюларди. Ҳатто, олдинига Кўктой кучукни ҳам эсидан чиқарди, кейин эсига тушиб қолиб, занжирини ечиб юборди. Кўктой ҳам ҳовлида югура бошлади. У севинганидан вовиллар ва ҳамманинг оёғидан тишлаб кўрарди, аммо унча қаттиқ тишламасди, нега деганингизда, танишларни тишламай, нуқул бегоналарни тишларди-да. Унинг шунақа одати бор эди.

Бир оз хурсандчилик қилишгандан кейин миттилар ишга тушиб кетишди. Баъзилари кўзиқорин териб келгани ўрмонга жўнашди, ёмғирдан кейин кўзиқорин кўпаяди-да.

Билмасвой бўлса, ўрмонга бормай, айвончанинг олдида китоб ўқиб ўтирди. Бу орада энди бойлоқдан қутулган Кўктой тахта деворнинг тешигидан кўчага чиқиб кетибди. У таёқ ушлаб кетаётган ўткинчини кўриб, уни қопмоқчи бўлибди. Кучуклар бировнинг таёқ кўтариб кетаётганини жуда ёмон кўришади. Китоб ўқишга берилиб кетган Билмасвой кўчада ит акиллаганини эшитмай қолди. Тез орада кучукнинг қаттиқ вовиллагани эшитилди. Билмасвой китобдан бошини кўтариши билан, Кўктойни қайта боғлаб қўйишни унутганлиги эсига тушиб қолди. У югуриб дарвозадан чиқди. Бир ўткинчининг кетидан вовиллаб, унинг оёғини тишламоқчи бўлиб турган Кўктойни кўриб қолди. Ўткинчи бўлса турган жойида гир айланиб қўлидаги таёқчаси билан Кўктойни ҳайдарди.

— Қайт орқанга, Кўктой, қайт! — деди чўчиб кетган Билмасвой.

Қараса, Кўктой қулоқ солмайдиганга ўхшайди. У югуриб бориб итнинг бўйнидаги тасмасидан ушлаб нарига судраб кетди.

— Эҳ, ярамас! Нега гапга қулоқ солмайсан-а!

Билмасвой Кўктойнинг калласига муштуми билан туширмоқчи бўлиб, қўлини кўтарган эди, аммо бечора ит кўзлари жавдираб турганини кўриб, аяди-да, уриш ўрнига уни ҳовлига олиб кириб кетди. Кўктойни занжирга солиб, бу ҳалиги ўткинчини қопган бўлмасин яна, деб кўчага чиқди.

Ўткинчининг Кўктой билан олишиб жуда чарчаганлиги билиниб турарди. Шунинг учун у, эшик олдидаги супачада нафас ростлаб ўтирарди. Билмасвой эндигина уни дурустроқ кўриб олди. Унинг эғнида тўқ ҳаворанг чиройли матодан тикилган чопон бўлиб, унга олтин юлдузлар ва қумушранг ярим ой нусхалари тикилган эди. Бошида шунақа безакли қора қалпоғи, оёғида эса, тумшуғи қайрилган қизил кавуш бор эди. У Гулзор шахрининг аҳолисига ўхшамасди. Нега деганингизда, унинг узун оқ мўйлови ва тиззасигача тушадиган оқ соқоли қорбобоникига ўхшаб бутун юзини қоплаб олган эди. Гулзор шахрида ҳеч кимнинг бунақа соқоли йўқ, бу шахарда яшовчиларнинг ҳаммаси соқолсиз эди.

— Сизни ит қоғиб олмадими?— деб меҳрибонлик билан сўради Билмасвой ва бу ажойиб чолга қизиқиб тикилди.

— Ҳа, итми?— деди мўйсафид.— Бу ит анча абжир итга ўхшайди. Ҳм!

Таёқчани оёқлари ўртасига қўйиб, икки қўли билан унга тиралиб олган чол, супачанинг бир четида ўтирган Билмасвойга кўз қирини ташлади.

— У Уқтойнинг кучуги, унинг оти Кўктой,— деди Билмасвой.— Уқтой уни овга олиб боради. Битта-яримтани қоғиб олмасин деб занжирга боғлаб қўямиз. У сизни қоғиб олмадими?

— Йўқ, қўзичоғим. Қоғишига сал қолди-ю, ҳар ҳолда, қопмади.

— Ёмон бўлибди,— деди Билмасвой.— Қопмагани эмас, сизни чўчитиб юборгани ёмон бўлибди, демоқчиман. Бунга мен айбдорман. Уни занжирдан бўшатиб юборувдим, кейин яна боғлаб қўйишни унутибман-да. Мени кечиринг!

— Ҳечқиси йўқ, майли, кечирдим,— деди мўйсафид.— Яхши бола экансан.

— Йўқ, мен энди яхши бола бўлмоқчиман. Тўғрироғи, олдинроқ шунақа бўлмоқчи эдим. Ҳатто, яхши ишлар ҳам қилиб юрдим, энди-чи, йиғиштириб қўйдим.

Билмасвой қўлини силкитиб суҳбатдошининг оёғидаги чиройли қизил кавушга қаради. У чолнинг кавуши ярим ой ва юлдузнусха боғич билан бир-бирига боғлаб қўйилганини пайқаб қолди.

— Нега энди йиғиштириб қўйдинг?— деб сўради миттигина чол.

— Нега деганингизда, бари бўлмағур экан.

— Нима бўлмағур экан — яхши ишлар қилишими?

Lituz.com

**To'liq qismini
Shu tugmani
bosish orqali
sotib oling!**